

ΔΙΔΩ ΣΩΤΗΡΙΟΥ: ΤΑΞΙΔΙ ΧΩΡΙΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Η **Διδώ Σωτηρίου** (Αϊδίνιο, 12 Απριλίου 1909 - Αθήνα, 23 Σεπτεμβρίου 2004) ήταν συγγραφέας και δημοσιογράφος. Υπήρξε η μεγαλύτερη αδελφή της Έλλης Παππά, γεννήθηκε στο Αϊδίνιο της Μικράς Ασίας και το 1909 η οικογένειά της εγκαταστάθηκε στη Σμύρνη. Μετά τη μικρασιατική καταστροφή ήρθε ως πρόσφυγας στον Πειραιά και κατόπιν στην Αθήνα, όπου και σπούδασε Γαλλική Φιλολογία, συνεχίζοντας τις σπουδές της στο Πανεπιστήμιο της Σορβόνης στο Παρίσι. Το 1936 άρχισε να εργάζεται ως δημοσιογράφος σε διάφορα έντυπα και ως ανταποκρίτρια του περιοδικού *Νέος Κόσμος* της Γυναίκας στο Παρίσι.

Κατά την διάρκεια της Κατοχής (1941-1944) έλαβε ενεργό μέρος στην Εθνική Αντίσταση, προσφέροντας πολύτιμες υπηρεσίες στον αντιστασιακό Τύπο. Το 1944 έγινε αρχισυντάκτρια της εφημερίδας ***Ριζοσπάστης***, όπου και ασχολήθηκε με την κάλυψη και τον σχολιασμό των εξωτερικών γεγονότων. Τον Νοέμβριο του 1945 εκπροσώπησε την Ελλάδα μαζί με τη Χρύσα Χατζηβασιλείου στο ιδρυτικό συνέδριο της Παγκόσμιας Δημοκρατικής Ομοσπονδίας Γυναικών στο Παρίσι.

Μετά τον Εμφύλιο Πόλεμο συνεργάστηκε με το περιοδικό *Επιθεώρηση Τέχνης* και την εφημερίδα ***Η Αυγή*** χρησιμοποιώντας το ψευδώνυμο «Σοφία Δέλτα». Διετέλεσε επίσης αρχισυντάκτρια στο περιοδικό ***Γυναίκα*** και επιστημονική συνεργάτρια στα περιοδικά ***Γυναικεία Δράση*** και ***Κομμουνιστική Δράση*** δημοσιεύοντας επιφυλλίδες, χρονογραφήματα και διηγήματα. Το πρώτο της μυθιστόρημα με τίτλο ***Οι νεκροί περιμένουν*** κυκλοφόρησε το 1959.

Τα έργα της έχουν μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες. Το μυθιστόρημά της ***Ματωμένα χώματα*** έχει κυκλοφορήσει σε 250.000 περίπου αντίτυπα. Συμμετείχε ενεργά στους πολιτικούς και κοινωνικούς αγώνες της χώρας μέσα από τις τάξεις της Αριστεράς. Δεν εργάστηκε ποτέ ως καθηγήτρια, γιατί αφοσιώθηκε στη δημοσιογραφία και στη λογοτεχνία. Ταξίδεψε σε πολλές χώρες δημοσιεύοντας τις εντυπώσεις της.

Το 2001 η Εταιρεία Ελλήνων Συγγραφέων καθιέρωσε προς τιμήν της το βραβείο «Διδώ Σωτηρίου», το οποίο απονέμεται «σε ξένο ή Έλληνα συγγραφέα που με τη γραφή του αναδεικνύει την επικοινωνία των λαών και των πολιτισμών μέσα από την πολιτισμική διαφορετικότητα». Τα περισσότερα έργα της μεταφράστηκαν σε πολλές γλώσσες, ενώ η λογοτεχνία της διακρίνεται για τον ρεαλισμό, την απλότητα, τη δραματική αφήγηση και τον αδρό δημοτικό λόγο της.

Κυριότερα έργα της: *Οι νεκροί περιμένουν* (1959), *Ηλέκτρα* (1961), *Ματωμένα χώματα* (1962), *Η Μικρασιατική Καταστροφή και η στρατηγική του ιμπεριαλισμού στην Ανατολική Μεσόγειο* (1975), *Εντολή* (1976), *Μέσα στις φλόγες* (1978), *Επισκέπτες* (1979), *Κατεδαφιζόμεθα* (1982).

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Το απόσπασμα από το μυθιστόρημα **«Οι νεκροί περιμένουν»** αφηγείται τις κρίσιμες στιγμές πριν από την καταστροφή της Σμύρνης και το μεγάλο ξεριζωμό των κατοίκων της. Ανησυχία, ταραχή, αγωνία και αβεβαιότητα από τη μια πλευρά, αμεριμνησία από την άλλη, συνθέτουν ένα σκηνικό με διαφορετικούς ανθρώπινους τύπους που έπειτα από λίγο θα τους συνδέει η κοινή μοίρα του πρόσφυγα, του διωγμένου βίαια από τη γη των πατέρων του. Η Διδώ Σωτηρίου, χωρίς να μας μεταφέρει σκηνές βίας και φρίκης, αφήνει να διαφανεί η αδικία που διαπράττεται εναντίον του απλού ανθρώπου, ο οποίος αφήνεται ανυπεράσπιστος στο έλεος των δυνατών του κόσμου ή γίνεται αθώο θύμα των ανταγωνισμών και των συμφερόντων.

Χρόνος: Ο γενικότερος χρόνος είναι λίγο πριν την εισβολή των Τούρκων στη Σμύρνη, δηλαδή πριν τις **27 Αυγούστου 1922**. Στο απόσπασμα τα γεγονότα εξελίσσονται στο χρονικό διάστημα λίγων ωρών (λίγο μετά το πρωί έως μετά το μεσημέρι), με κάποιες **αναδρομές** στο παρελθόν (Αϊδίνιο) και κάποιες **προλήψεις** ("Ο αδελφός μου...κι εμείς", "Μόλις δουν πως πλησιάζουν...πρώτο καΐκι").

Τόπος: Ο ευρύτερος τόπος είναι η **Σμύρνη**, ενώ ο πιο περιορισμένος είναι το σπίτι του θείου Γιάγκου στον Μπουτζά και το πατρικό της Αλίκης στη Σμύρνη. Όταν η Αλίκη πηγαίνει με το τρένο από τα προάστια στην πόλη βλέπει την ύπαιθρο της Σμύρνης, ενώ απλή αναφορά γίνεται στο εργοστάσιο του θείου και στο Αϊδίνιο, την εποχή της πρώτης κατάληψής του από τους Τούρκους.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Ο θείος Γιάγκος ανακοινώνει στη θεία Ερμιόνη την απόφασή του να φύγουν πρώτα τα γυναικόπαιδα της οικογένειας και μετά ο ίδιος με τον αδελφό του, επειδή κατέρρευσε το ελληνικό μικρασιατικό μέτωπο. Η θεία Ερμιόνη στην αρχή αντιδρά, αλλά μετά ετοιμάζεται. Δίνει στην Αλίκη μερικές λίρες για να τις δώσει στους γονείς της, ώστε να τις αξιοποιήσουν για τη σωτηρία τους, αν χρειαστεί. Η Αλίκη βρίσκει την οικογένειά της να τρώνε ανέμελοι και δίνει στη μητέρα της τα χρήματα μαζί με το μήνυμα της θείας της. Ο πατέρας της Αλίκης θεωρεί ότι ο θείος Γιάγκος είναι υπερβολικός και ότι το ταξίδι τους στον Πειραιά θα είναι για διασκέδαση. Η Αλίκη αποχαιρετά την οικογένειά της με αρνητικές σκέψεις για το μέλλον.

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΤΙΤΛΟΣ ΤΗΣ

Είναι η **Αλίκη**, ο **θείος Γιάγκος**, η **θεία Ερμιόνη**, η **μητέρα** και ο **πατέρας της Αλίκης**, η αδελφή της, η **Ριρή**, η **θεία Ελένη** (αδελφή της μητέρας της). Απλή αναφορά γίνεται στα μικρότερα αδέλφια της Αλίκης, στους αξιωματούχους, στην κυρά **Χρυσή**, στην **Τζένη Πολιτίδου**, στο **Γεράσιμο** και την οικογένειά του, και στους χωρικούς. Ο **τίτλος** δίνει το βασικό θέμα του αποσπάσματος που είναι το ταξίδι στον Πειραιά, αλλά και προφητεύει την κατάληξη των γεγονότων, αφού όσοι ταξιδεύουν δεν πρόκειται ποτέ να επιστρέψουν ξανά στα σπίτια τους.

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΣΕ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

1. **Ενότητα 1^η:** «Δεν πρόλαβε ο θεός Γιάγκος... να πάρεις τίποτα»: Η απόφαση για αναχώρηση από τη Σμύρνη
2. **Ενότητα 2^η:** «Όταν έφυγε ο θεός... τρέξαμε για το σταθμό»: Η γενναιοδωρία της θείας Ερμιόνης και οι πρώτες αντιδράσεις της Αλίκης.
3. **Ενότητα 3^η:** «Σ' όλη τη διαδρομή... και γιατί;» Η μετάβαση της Αλίκης στη Σμύρνη
4. **Ενότητα 4^η:** Όταν φτάσαμε... κάτι για ενθύμιο»: Η ξεγνοιασιά και η αισιοδοξία της οικογένειας της Αλίκης
5. **Ενότητα 5^η:** «Όταν βγήκα στην εξώπορτα... φύλαγε το μέλλον»: Ο αποχαιρετισμός και η αναχώρηση της Αλίκης

ΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ

Η Αλίκη: Συνδυάζει την **ωριμότητα** με έναν **ευαίσθητο** ψυχικό κόσμο. Αισθάνεται **φόβο** μπροστά στα αναπάντεχα νέα, αλλά και **ευγνωμοσύνη** για τη θεία της. Στη διαδρομή προς τη Σμύρνη την κατακλύζει η **αγωνία**, η **νευρικότητα** και η **ανασφάλεια**, η **αισιοδοξία** και η **απαισιοδοξία**. Μέσα της παλεύουν αντιφατικά συναισθήματα, όπως ο **πανικός** και η **αγάπη**, η **οργή** για τον πόλεμο και η **τρυφερότητα** για τους ανθρώπους που σύντομα θα εγκαταλείψουν τα ειρηνικά έργα τους. Η Αλίκη πιστεύει με όλη της την καρδιά στη συναδέλφωση των λαών και παρά την έντονη αντίθεσή της στον πόλεμο δεν καταλήγει στο μίσος. Είναι φανερό ότι διαθέτει ιδιαίτερη **κριτική σκέψη** για την ηλικία της, αφού αξιολογεί σωστά την κατάσταση, εκδηλώνει περισσότερη εμπιστοσύνη στη θεία της παρά στην οικογένειά της και αναπτύσσει πλούσιο προβληματισμό για τα αίτια που δημιουργούν τους πολέμους και τα συμφέροντα που κρύβονται πίσω τους. Εμφανής είναι η προσπάθειά της να προστατέψει τους γονείς και τα αδέρφια της, καθώς αντιλαμβάνεται την ανωριμότητά τους. Στο τέλος του κειμένου η απαισιοδοξία την κυριεύει.

Ο θεός Γιάγκος: Είναι ένας **ώριμος** και **κατασταλαγμένος** άνθρωπος με **μεγάλη εμπειρία**. Προτάσσει την ασφάλεια της οικογένειας του, που πρέπει πάση θυσία να προστατέψει. Είναι **αποφασιστικός** και **δυναμικός** χαρακτήρας που αναλαμβάνει πρωτοβουλίες με ορθή εκτίμηση των καταστάσεων. **Συνεπής** απέναντι στις οικονομικές και επαγγελματικές υποχρεώσεις του, μένει πίσω για να τακτοποιήσει τις εκκρεμότητες προνοώντας για το μέλλον.

Η θεία Ερμιόνη: **Κλονίζεται** συναισθηματικά ακούγοντας τον σύζυγό της να της μεταφέρει τα νέα από το μέτωπο, αλλά και την απόφασή του για τη φυγή της οικογένειας. **Πανικός** και **διλήμματα** την κυριεύουν, ενώ προς στιγμή **σαστίζει** και χάνει την αυτοκυριαρχία της. Συνέρχεται όμως κάτω από την πίεση της ανάγκης, **επιστρατεύει τη λογική** και με **αυτοπεποίθηση** και **ωριμότητα** προβαίνει στις απαιτούμενες ενέργειες. Παρά τη δύσκολη θέση της δεν χάνει ούτε στιγμή την **ανθρωπιά**, την **αγάπη** και τη **γενναιοδωρία** της, αφού φροντίζει να ενισχύσει οικονομικά την αδελφή της. Γνωρίζει, άλλωστε, ότι θα έρθουν πολύ δύσκολες ημέρες. Φαίνεται ότι εμπιστεύεται απόλυτα την Αλίκη, στην οποία αναθέτει το καθήκον να πείσει τους γονείς της ώστε να εγκαταλείψουν την ανεμελιά τους.

Οι γονείς της Αλίκης: Χαρακτηρίζονται από **ανωριμότητα** και **επιπολαιότητα**. Αδυνατούν να αντιληφθούν τη σκληρή πραγματικότητα και **επαναπαύονται** από αισιόδοξες εκτιμήσεις που δεν επαληθεύονται από τα γεγονότα και την κατάρρευση του μετώπου. Αντί να προετοιμάζονται για το χειρότερο, συνεχίζουν να απολαμβάνουν μια χαρούμενη καθημερινότητα. Είναι φανερό ότι ως ζευγάρι έχουν μια **σχέση κλωνισμένη**, γεγονός που επιβεβαιώνεται όταν η μητέρα της Αλίκης κρύβει από τον σύζυγό της την οικονομική ενίσχυση της Ερμιόνης και εκδηλώνει με αυτόν τον τρόπο την **έλλειψη εμπιστοσύνης**. Ειδικά ο πατέρας της Αλίκης φαίνεται **αφελής** και **αδιάφορος** απέναντι στο μακρινό ταξίδι που θα κάνει το παιδί του, ειρωνευόμενος μάλιστα τον Γιάγκο για τη βιασύνη του.

Η ΒΑΣΙΚΗ ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Στη Μικρά Ασία το 1922 συμβαίνουν σημαντικά ιστορικά πολεμικά γεγονότα, που παρασύρουν τους ανθρώπους και δεν μπορούν να προστατεύσουν την περιουσία και τη ζωή τους. Οι ίδιοι είναι ανυπεράσπιστοι μπροστά στον παραλογισμό του πολέμου, που εξυπηρετεί λίγους και αφανίζει τους περισσότερους. Δεν μένει παρά να αναρωτηθούμε όπως και η Αλίκη γιατί γίνονται οι πόλεμοι και ποια συμφέροντα κρύβονται πίσω από αυτούς. Πώς πρέπει να αντιδρούμε για να προστατεύουμε το υπέρτατο αγαθό της ειρήνης; Τι σημαίνει προσφυγιά και πώς αλλάζει ξαφνικά η ζωή παιδιών και οικογενειών που αναγκάζονται να ταξιδέψουν στο άγνωστο εγκαταλείποντας τις περιουσίες και τις συνήθειές τους; Πώς συμπεριφερόμαστε εμείς απέναντι στους κατατρεγμένους και πώς διατηρούμε την ανθρωπιά μας;

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ

- **Αφήγηση:** Η αφηγήτρια πρωταγωνίστρια παρουσιάζει με αφήγηση τα γεγονότα. Η ίδια είναι πρωτοπρόσωπη αφηγήτρια, γιατί συμμετέχει στις εξελίξεις. Προβάλλονται κυρίως τα συναισθήματα της Αλίκης, ενώ τα συναισθήματα των άλλων δίνονται χωρίς καμιά λεπτομέρεια πετυχαίνοντας έτσι την αντικειμενικότητα.
- **Περιγραφή:** Η αφηγήτρια περιγράφει τις αντιδράσεις της θείας της, τα δικά της συναισθήματα ("Αισθανόμουν ανατριχίλες, σαστιμάρα, και διάθεση να κλάψω") και την ομορφιά του τοπίου.
- **Διάλογος:** Εξυπηρετεί την αντικειμενικότητα και τη ζωντάνια του κειμένου.
- **Εσωτερικός μονόλογος:** Η Αλίκη όταν ταξιδεύει με το τρένο αναρωτιέται για την αναγκαιότητα του πολέμου και όταν φεύγει από το πατρικό της αναρωτιέται για το μέλλον. Η θεία Ερμιόνη σκέφτεται τι είναι καλύτερο να κάνει ("Να κατέβω στο σπίτι; να μην κατέβω;").
- **Ρητορικές ερωτήσεις:** Αναδεικνύουν την αγωνία, την οργή και την αγανάκτηση της Αλίκης.

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΥΦΟΣ

Η **γλώσσα** είναι απλή, ζωντανή και παραστατική. Οι σμυρναίικες ιδιωματικές λέξεις είναι ελάχιστες (Αϊντινίου, σουλήνες). Το **ύφος** είναι απλό, λιτό, φυσικό και παραστατικό.